

Nr 46.

Ankom till riksdagens kansli den 8 juni 1940 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion rörande den norrländska jordfrågans lagvägar m. m.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 134, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla

1) att lägga en ledande tanke och en ordnande hand över särskilt den norrländska *jordfrågans lagvägar* samt därvid gå till grunden med denna sak;

2) att därvid särskilt ifråga om »återvinning till allmogen av odlingslägenheter med tillhör», *komplettering av ofullständiga jordbruk samt arrendatorers frigörelse* gå väsentligen de vägar, som utstakats av jordkommissionerna av åren 1901, 1912 och 1919.

Motionären har såsom bilaga till motionen fogat ett tryckt exemplar av den utav honom vid 1939 års lagtima riksdag väckta motionen I: 214. Bilagan, som nu ej omtryckts, har överlämnats till utskottet.

I nyss nämnda motion, I, 214, framställdes samma yrkanden som i den nu föreliggande motionen. I motionen I: 214 åberopades en till Kungl. Maj:t ställd, den 20 september 1938 dagtecknad framställning av motionären, vilken framställning intagits i samma motion. I denna framställning — vilken den 23 januari 1939 överlämnats till *1936 års skogsutredning* — har sammanfattningsvis hemställts, att Kungl. Maj:t »täcktes vid annalkande prövningar av jordfrågans lagvägar taga hänsyn till de ämnen och yrkanden i dem, som kommit till uttryck i denna framställnings förenämnda kapitel, nämligen

1) Den norrländska jordbruks- och skogspolitikens olösta grundfrågor (sid. 5).

2) Det norrländska jordbrukets nödläge (sid. 7).

3) Jordbruks- och skogsproblemens lagvägar (sid. 7).

4) Orimlig ersättning eller rimlig beskattning för återvinning av skamligt plundrad kronojord (sid. 9).

5) Hur det norrländska avvitringsverket bort framsynt organiseras (sid. 11).

6) 'Full äganderätt' eller tryggad besittningsrätt, även kallad reformerad äganderätt vid upplåtelse till enskilda av det allmännas jordegendom (sid. 12).

7) Landet bör återvända från partipolitik till realpolitik i jordfrågans lagvägar (sid. 16).

8) Det allmännas uthålliga skogsvård för skogskapitalets bevarande överföres åtminstone på större enskilda skogar (sid. 18).

9) Skogsallmänningar, även en ryggrad i skogsvården (sid. 20).

10) Statsförvärv av enskild skogsmark, likaså en skogsvårdens stödjelpelare (sid. 21).

11) Skogsindustrins och skogssocknarnas beskattningsproblem (sid. 22).

12) En vädjan från 'sekelskiftet' (sid. 23).

13) Yrkanden (sid. 24).»

De här lämnade sidhänvisningarna hänföra sig till den berörda motionen I: 214.

Beträffande de skäl, som i övrigt ligga till grund för den nu ifrågavarande motionen, får utskottet hänvisa till densamma samt nyssnämnda motion I: 214/1939.

Flertalet av de spörsmål, som nu föreligga, hava tidigare i olika sammanhang varit föremål för riksdagens prövning. Utskottet vill särskilt erinra om den ingående behandling, som utskottet underkastat åtskilliga hithörande spörsmål vid 1936 och 1937 års riksdagar (utlåtanden nr 30 respektive 24).

Vid 1939 års riksdag behandlade jordbruksutskottet i samband med Kungl. Maj:ts proposition, nr 236, angående ändrade grunder för egnahemsverksamheten m. m. jämväl dels tre av herr Lindhagen i anledning av propositionen väckta motioner, I: 310—312, dels ock den förutnämnda motionen I: 214. I sitt av riksdagen härutinnan godkända utlåtande, nr 83, anförde jordbruksutskottet (sid. 24), att utskottet funnit den sociala jordfrågan, i vad den sammanhänge med egnahemsverksamheten, bringas till åsyftad lösning genom de reformer på området, som Kungl. Maj:t föreslagit. Vid sådant förhållande ansåg sig utskottet sakna anledning att närmare ingå på de ytterligare spörsmål, som kunde innefattas i motionen. — Beträffande vissa av de yrkanden, som gjordes i övriga i berörda sammanhang behandlade motioner, återkommer andra lagutskottet i det följande.

Vid nu pågående riksdag har jordbruksutskottet i anledning av två likalydande motioner, I: 89 av herr Velander m. fl. och II: 109 av herr Lindmark m. fl., i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 44 hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning angående åtgärder för det norrländska näringslivets förkovran samt framlägga det förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda.

Till motivering av denna hemställan har jordbruksutskottet anført bland annat följande:

Av såväl motionerna som de över desamma inhämtade yttrandena framgår, att det norrländska näringslivet på skilda områden för närvarande kämpar med åtskilliga svårigheter.

Vad först beträffar *jordbruket* äro inom ifrågavarande landsdel de klimatiska förhållandena flerstädes icke sådana, att de medgiva frambringandet

av rikare skördar. Fastmera lägga de hinder i vägen för odling av vissa sädeslag och produkter. Jordmånen är vad lappmarkssocknarna beträffar sådan, att den lämnar blott ringa lön för odlarens möda. De självständiga brukningsdelarna äro i allmänhet till arealen så ringa, att de icke förmå lämna sina brukare full bärgning. Då jordbrukarna ofta befinna sig i små ekonomiska omständigheter, sakna de vidare möjligheter att kunna tillgodogöra sig de stora tekniska framsteg, som under de senaste årtiondena gjorts å jordbrukets område. Vissa maskiner och redskap kräva för övrigt för att ställa sig ekonomiska i drift större åkerarealer än som, enligt vad nyss sagts, förekomma i Norrland. På grund av jordbrukarnas ofta mindre goda ekonomi äro vidare mångenstädes boningshus och ladugårdar i tämligen otillfredsställande skick. Slutligen äro avsättningsmöjligheterna för jordbruksprodukter på grund av de långa avstånden samt bristen på kommunikationer på många håll icke de bästa.

Vidkommande härefter *det norrländska skogs- och bergsbruket* synas utsikterna för dessa näringsgrenar av många anledningar för närvarande tämligen ovissa. En av de starkaste farhågorna för skogsbruket har sin grund i den kraftiga exploatering av de norrländska skogstillgångarna, som tidigare ägt rum. Nämda omständighet har medfört risk för om icke tillgångarnas snara fullständiga uttömmande så dock en avsevärd minskning i den framtida tillförseln på virke. — — —

Vad slutligen angår *den norrländska industrien* är den del av densamma, som går ut på förädling av nämnda landsdels skogstillgångar, helt och hållet beroende av, i vilken utsträckning dylik råvara kan erhållas. — — — Minskningen i virkesdrivingarna har medfört sjunkande inkomster jämväl för jordbrukarna. Dessa äro nämligen för sin försörjning i stor utsträckning beroende av biinkomster av körslor och skogshuggning. — — —

De norrländska naturrikedomarna ha hittills i stor utsträckning exploaterats med hjälp av icke norrländskt kapital. Förhållandet har till följd att avkastningen av det investerade kapitalet till stor del icke stannar inom Norrland utan hamnar på annat håll inom landet. — — —

Norrlandsproblemen ha, såsom i det föregående framhållits, vid åtskilliga tillfällen varit föremål för behandling såväl inom som utom riksdagen. Flera förslag till förbättringar i ett eller annat avseende ha väckts. I likhet med motionärerna anser emellertid utskottet, att i ifrågavarande avseende åtskilliga åtgärder ännu kunna vidtagas.

För jordbrukets vidkommande torde sålunda alla möjligheter för utökning av de bestående ofullständiga brukningsdelarna böra övervägas. Därest å ägolotterna odlingsbar jord finnes att tillgå, böra jordbrukarna erhålla hjälp för uppodling å lotterna av förut obruten mark. I andra fall böra möjligheter skapas för brukarna att på billiga och lämpliga villkor förvärva odlingsjord på annat håll eller åtgärder företagas för sammanslagning av två eller flera bestående brukningsdelar till en. De nu berörda principerna ha redan förut vunnit riksdagens gillande i samband med behandlingen av frågan om egnahemsväsendets omläggning. Utskottet vill emellertid framhålla, att desammas snara tillämpning i vad rör Norrland utgör en nödvändig förutsättning för en höjning av det därstädes bedrivna jordbrukets bärkraft. Alla möjligheter i dylikt syfte böra därför övervägas.

Jämväl i övrigt bör det norrländska jordbruket på allt sätt stödjas och uppmuntras.

I fråga om skogsbruket har, som förut nämnts, Kungl. Maj:t i proposition, nr 190, till årets riksdag föreslagit riksdagen att, bland annat, för budgetåret 1940/41 anvisa ett anslag till bidrag till skogsvårdsåtgärder å vissa norr-

ländska skogar. — — — — Det i berörda proposition framlagda skogsvårdsprogrammet är detaljerat och de föreslagna åtgärderna av tämligen genomgripande art. Utskottet anser emellertid att därmed icke alla problem beträffande de norrländska skogarnas förbättring funnit sin lösning. Åtskilliga andra åtgärder i skogsvårdande syfte torde därjämte kunna ifrågakomma.

Antalet kommittéer för utredning av norrlandsförhållanden har varit stort. Icke alla ha måhända givit det resultat, man av desamma haft anledning förvänta. Då utskottet nu går att förorda ännu en utredning av norrländska problem, gör utskottet det med öppen blick för de svårigheter, varmed det norrländska näringslivet för närvarande brottas, samt därutöver med den speciella motiveringen, att det av tidigare utredningar sammanbragta materialet för vinnande av enhetlighet behöver överarbetas och sammanställas.

För utredningsarbetet synas böra anlitas framstående fackmän och kännare av norrlandsförhållanden inom olika områden, såsom jordbruk, skogs- och bergsbruk, industri samt hantverk.

I detta sammanhang må även erinras om att Kungl. Maj:t i proposition, nr 130, till *pågående riksdag* föreslagit anvisande av ett anslag av 75,000 kronor för bidrag till inlösen av byggnader, som bli överflödiga vid sammanläggning av brukningsdelar för utökning av ofullständiga jordbruk. Jordbruksutskottet har i sitt utlåtande nr 33 tillstyrkt förslaget härom, och riksdagen har bifallit detsamma.

Beträffande de särskilda spörsmål, om vilka nu äro fråga, får utskottet anföra följande.

Motionären har till en början påyrkat åtgärder för frilösning av arrendejordbruk (motionen I: 214/1939 sid. 5). Utförliga historiker rörande olika arrende frågor ha lämnats av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet i dess utlåtande nr 1/1930 (sid. 75—96) samt av andra lagutskottet i dess utlåtande nr 30/1936 (sid. 15 och följande, särskilt sid. 18—23) och nr 24/1937 (sid. 1—7), till vilka utskottet anhåller att få hänvisa. I nyss angivna syfte ha tid efter annan förslag framställts att införa rätt för arrendatorer att tvångsinlösa utarrenderade fastigheter. Förslag i sådan riktning ha framlagts av *norrlandskommittén* (1904), *jordundersökningen* (1915) och *jordkommissionen* (1923). Här må f. ö. endast erinras om, att ett av *sociala jordutredningen* den 12 juni 1936 avgivet betänkande angående vissa åtgärder, som kunna anses ägnade att ekonomiskt underlätta frilösning av mindre arrendejordbruk, den 26 i nämnda månad överlämnats till *1936 års arrendeutredning* för att tagas i övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag samt att sistnämnda utredning — som tillkommit i anledning av en utav samma års riksdag på utskottets hemställan avlåten skrivelse — den 9 november 1938 till chefen för jordbruksdepartementet avgivit ett omfattande betänkande med förslag till ändringar i arrendelagstiftningen (statens off. utred. 1938: 38). Detta betänkande innehåller ett särskilt kapitel om frilösning av arrendejordbruk (sid. 199—214). I detta

föreslås införande i viss utsträckning av en förköpsrätt för arrendatorer. Genom beslut den 15 december 1939 har Kungl. Maj:t uppdragit åt hovrättsrådet E. Anderberg att inom jordbruksdepartementet biträda vid den fortsatta behandlingen av frågor rörande ändrad arrendelagstiftning. Hithörande spörsmål äro alltså beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Rörande frågorna om komplettering av ofullständiga jordbruk, bildande av nya jordbruk samt expropriationslagstiftning för jordbruksändamål (motionen I:214/1939 sid. 5, 7—11) ha ingående redogörelser lämnats i sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1/1930 (sid. 51—72 och 96—112) samt i andra lagutskottets utlåtanden nr 40/1934 (sid. 1—9), nr 30/1936 (sid. 4—14) och nr 24/1937 (sid. 7—11).

Av särskilt intresse i förevarande sammanhang är den behandling hithörande spörsmål underkastats i anslutning till frågan om egnahemsverksamheten. Därvid ha beslutats anslag för lån och bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk. Tillika har emellertid även frågan om åtgärder av tvångskaraktär för anskaffande av jord till egnahemsändamål ställts under debatt. I sistnämnda hänseende anförde chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp, i propositionen nr 236 till 1939 års lagtima riksdag (sid. 68—69) bl. a. följande:

Såsom jag redan i annat sammanhang understrukit, bör en av egnahemsverksamhetens allra viktigaste uppgifter vara att befrämja en sanering av de många ofullständiga jordbruken i vårt land. Att en sådan sanering kommer till stånd är icke blott ett socialt utan även i hög grad ett jordbruksekonomiskt intresse. Tillgodoseendet av detta intresse synes motivera avsevärda uppoffringar från det allmännas sida, i vilket hänseende jag i det följande ämnar framlägga vissa förslag. Med denna utgångspunkt kan jag icke vara ense med dem, som med hänsyn därtill att kompletteringen av ofullständiga jordbruk icke skulle utgöra ett allmänt intresse avvisat tanken på expropriationsåtgärder för ifrågavarande ändamål. En komplettering av ofullständiga jordbruk innebär i många fall, såsom Sveriges skogsägareföreningars riksförbund framhållit, ett tillrättaläggande av förhållanden, som ha sin rot i ett olämpligt utnyttjande av tidigare alltför fria jorddelningsbestämmelser. Att underlätta en sådan komplettering genom en lagstiftning av nu föreslagen innebörd synes så till vida behöva väcka mindre betänksamhet, som expropriation icke skulle medgivas, om genom densamma avsevärd olägenhet skulle tillskyndas ägaren av åsyftad mark. Expropriationen skulle icke bliva aktuell i andra fall än då en jordägare, på vilken expropriationslagen vore tillämplig, utan tillräckliga skäl motsatte sig försäljning av ett mindre jordområde till någon, som vore i behov härav för att stärka sitt ofullständiga jordbruk.

Såvitt jag kan finna skulle emellertid en lagstiftning om expropriationsrätt på detta område sannolikt icke komma att behöva tillämpas i någon större utsträckning, i det att särskilt efter en effektivisering av egnahemsorganens jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamhet jord för egnahemsändamål i de flesta fall torde kunna ställas till förfogande utan tillgripande av tvång. Det torde kunna anlagas, att jord för komplettering av ofullständiga jordbruk i de flesta fall finnes att tillgå på frivillighetens väg.

Tydligt är, att vid utarbetandet av en lagstiftning av förevarande art ett synnerligen omsorgsfullt övervägande måste äga rum. Den korta tid, som hittills stått till buds härför, har icke möjliggjort detta. Då ett dylikt lagförslag dessutom före propositions avlåtande till riksdagen skall underkastas granskning av lagrådet, kan detta ärende icke slutbehandlas inom sådan tid, att förslag hinna föreläggas årets riksdag. Fortsatta överväganden torde därför böra ske rörande denna fråga, som icke behöver lösas i samband med de ekonomiska och organisatoriska sidorna av egnahemsfrågan.

I anledning av berörda proposition väcktes av herr Lindhagen en motion, I: 310, vari hemställdes, »att riksdagen ville taga avstånd från propositionens tillämnade fattigdom i expropriationsfrågan samt uttala sig för att nästa års proposition i ämnet överväger samtliga de ändamål, för vilka den under så långa och stridfyllda år varit ifrågasatt såsom omistlig.

Jordbruksutskottet uttalade i sitt i denna del av riksdagen godkända utlåtande nr 83, att utskottet anslöte sig till vad departementschefen härutinnan anfört samt att utvecklingen enligt utskottets uppfattning torde ha gått i den riktningen, att viss överskottsjord från större egendomar bör göras åtkomlig för att tillgodose de ofullständiga jordbrukens behov av ägoutvidgning.

Vid *pågående riksdag* har herr Lindhagen med första kammarens tillstånd till chefen för jordbruksdepartementet riktat följande interpellation:

1) Kan det ej förväntas att de förenämnda nödiga expropriationslagarna, som uppenbarligen erfordras till stöd främst för det norrländska jordbruket, av tre jordkommissioner påkallats, och även från andra ämbetsverk tillstyrkts, bli va enligt löfte framlagda för innevarande års riksdag?

2) Om detta ej kan ske från deras sida, som vederbör, bådär uppskovet då ett övergivande av dessa grundvalar för det norrländska jordbrukets emancipation eller, när kan det i annat fall vara att emotse?

I sitt svar å interpellationen yttrade departementschefen vid första kammarens sammanträde den 6 mars 1940 följande:

Det torde vara förklarligt, att regeringen under de förhållanden som varit rådande sedan september föregående år icke vidtagit åtgärder för att forcera fram denna fråga. De nya riktlinjer för egnahemsverksamheten, som i hudsak godkändes av 1939 års riksdag, innebära ett synnerligen betydande framsteg när det gäller komplettering av ofullständiga jordbruk på frivillig väg. Proposition kommer att föreläggas innevarande riksdag med förslag angående den organisatoriska utformningen av egnahemsrörelsen enligt de nya principerna, varefter det är meningen att denna verksamhet i sin nya gestalt — bland annat med förställda egnahemsnämnder — skall träda i funktion från och med ingången av nästa budgetår. Det torde ligga i öppen dag att större möjligheter komma att föreligga för genomförandet av en väl genomtänkt lagstiftning på här förevarande område sedan egnahemsrörelsen börjat arbeta enligt de nya grunderna.

Till sist vill jag erinra om de år 1937 vidtagna ändringarna i jorddelningslagen, ändringar som beträffande s. k. avstyckning innebära ett avsevärt framsteg i jämförelse med förut gällande lagstiftning. De nya bestämmelserna avse bl. a. att i orter med riklig skogstillgång tillgodose jordbruksfastigheternas behov av tillräcklig stödsog och åtminstone för framtiden hindra tillkomsten av nya ofullständiga jordbruk.

Arbetet på den även enligt min mening mycket trängande kompletteringen

av ofullständiga jordbruk torde icke komma att fördröjas därigenom att något förslag om expropriationslagstiftning icke hinner föreläggas detta års riksdag. Åtskilligt kan göras med de möjligheter, som numera beretts egnahemsrörelsen i detta avseende jämte de i det föregående berörda nya jorddelningsbestämmelserna, och dessa möjligheter komma även att utnyttjas så att största möjliga effekt kommer till att uppnås.

Svaret på herr Lindhagens första fråga blir alltså, att denna lagstiftningsfråga icke kommer att föreläggas innevarande års riksdag. På den andra frågan blir svaret i anslutning till vad jag anfört, att uppskovet icke innebär någon ändring i tidigare ståndpunkttagande.

Det av departementschefen åsyftade förslaget angående egnahemsrörelsens organisation har sedermera framlagts genom proposition, nr 130, angående anslag till egnahemsverksamheten för budgetåret 1940/41 m. m. Jordbruksutskottet har i sitt utlåtande nr 33 i stort sett tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, och utlåtandet har i huvudsakliga delar godkänts av riksdagen.

I samband med frågan om expropriationsrätt för jordbruksändamål har i motionen I: 214 1939 (sid. 10—11) för hithörande fall ifrågasatts »nedsättning i det laga expropriationsvärdet», »konfiskation i åtskilliga fall från jordmonopolen» och upprättande av statistik över den totala användningen av den numera upphävdade lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring.

I den av herr Lindhagen nu återopade motionen I: 214 vid 1939 års riksdag (sid. 12—17) har vidare framhållits, att upplåtelse till enskilda av det allmännas jordegendom borde ske med full äganderätt eller tryggad besittningsrätt (»reformerad äganderätt»). I nära samband härmed stod yrkandet i den i anledning av propositionen i egnahemsfrågan likaledes av herr Lindhagen väckta motionen I: 311, vari hemställdes, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t påkalla, att för disponerande av statens egen jord för jordbruksändamål instiftas ett institut, kallat åborätt, jämförligt med tomträtt efter Stockholms stads förebild, och omfattande även s. k. arrendeegnahem och arbetarsmåbruk genom förbättringar i gällande åborättslag för ändamålet. Därjämte yrkade herr Lindhagen i motionen I: 312, att riksdagen — i anledning av propositionens ensidiga inställning till att statens egnahemsrörelse på egen mark bör numera begränsas till landsbygden — ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte överväga och för riksdagen framlägga förslag till en social egnahemsrörelse på statens mark även i städerna och framför allt i huvudstaden med upplåtelse utslutande med tomträtt, utbildad efter Stockholms stads förebild. Jordbruksutskottet hemställde i sitt utlåtande nr 83, att motionerna icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd, och riksdagen biföll denna hemställan.

Ett i viss mån likartat yrkande behandlades vid 1938 års riksdag av andra lagutskottet. I en motion, II: 282, av herr *Senander m. fl.* hemställdes då, bl. a., »att statens och kommunernas markförsäljning så begränsas, att tom-

ter för bostadsändamål och liknande ej försäljas utan upplåtas mot tomt-rätt, så att framtida markvärdestegring kommer det allmänna till godo och möjligheterna till framtida stadsplaneförändringar ej som nu hindras.» Utskottet avstyrkte motionen i sitt utlåtande nr 41. Tre av utskottets ledamöter reserverade sig i viss anslutning till yrkandet i motionen. Denna förföll på grund av kamrarnas skiljaktiga beslut i frågan.

I förevarande sammanhang må erinras om en av ombudsmannen Erik Sandblad gjord utredning angående »Tomträttsinstitutet från jordpolitisk synpunkt», vilken år 1922 offentliggjorts av Svenska stadsförbundet, samt om en av fastighetsdirekören Hasselquist verkställd utredning rörande verkningarna av tomträttsinstitutet på Stockholms stads lantegendomar m. m., tryckt år 1924 såsom bihang till stadskollegiets i Stockholm utlåtanden och memorial.

En av fastighetsnämnden i Stockholm tillsatt delegation avlämnade den 30 december 1924 betänkande angående revision av gällande tomträttsvillkor m. m. Ett sammandrag av betänkandets innehåll har lämnats i Svenska stadsförbundets tidskrift 1925 sid. 106—109. I anslutning till delegationens förslag hava stadsfullmäktige i Stockholm i en den 30 december 1927 till justitiedepartementet inkommen skrivelse gjort framställning om bland annat sådan revision av gällande lagbestämmelser om tomträtt, att företrädesrätten till ny upplåtelse lagfästes, att förbud mot tomträttens förverkande bleve lagligen gällande, att obligatorisk inskrivning av tomträtten påbjödes, att intecknings ställning vid förnyelse av tomträttsavtal förtydligades samt att hyreskontrakt klart säkerställdes vid tomträttens försäljning. Vidare har en av f. d. borgmästaren Carl Lindhagen undertecknad promemoria i ämnet jämte vissa därvid fogade bilagor den 14 oktober 1932 inkommit till samma departement. Sedan viss förberedande utredning verkställts, äro framställningarna beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Utskottet vill i detta sammanhang erinra, att enligt Kungl. Maj:ts beslut den 1 februari 1935 lagberedningen, sedan den nu pågående utredningen angående revision av aktiebolagslagstiftningen slutförts, skall övergå till behandling av frågan om en reform av jordabalken.

I omförmälda motion I:214/1939 (sid. 18—19) ha vidare påkallats åtgärder för en uthållig skogsvård för skogskapitalets bevarande åtminstone på större enskilda skogar. Denna fråga har i olika sammanhang varit föremål för riksdagens behandling. På grund av framställningar från motionärens sida har så varit fallet bl. a. vid 1927, 1929, 1930, 1932, 1933 och 1938 års riksdagar.

Vid 1933 års riksdag anförde jordbruksutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 67 rörande en av herr Lindhagen väckt motion, I: 196, i nyss angivet syfte, att motionärens tanke syntes vara, att ifrågavarande enskilda skogar skulle skötas enligt av myndigheterna godkänd och kontrollerad hushållningsplan. Detta skulle, såsom utskottet framhöll, innebära en betydande skärpning av skogslagstiftningen. Vid 1938 års riksdag fram-

fördes ett liknande yrkande i en motion I: 324 i anledning av då framlagd proposition, nr 262, med förslag om viss ändring i skogsvårdslagen till förhinderande av spekulation med jordbruksegendomar med åtföljande skövling av skog. Jordbruksutskottet yttrade i sitt utlåtande i ämnet (nr 88), att vad som föreslagits i nyssnämnda och vissa andra motioner syntes utskottet till huvudsaklig del utgöra åtgärder för att i samma syfte som propositionens men från delvis andra utgångspunkter söka råda bot på föreliggande missförhållanden. Utskottet ansåg sig i avvaktan på erfarenhet om verkningarna av den genom propositionen föreslagna lagstiftningen icke böra tillstyrka mera vittgående åtgärder. Utlåtandet godkändes av riksdagen.

Här må erinras, att Kungl. Maj:t i en till pågående riksdag avlåten proposition, nr 190, föreslagit riksdagen att *dels* antaga vid propositionen fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 2 juni 1933 (nr 269) om ägofred, *dels ock* bifalla vissa förslag, innefattande bl. a. anvisande av ett anslag av 1,000,000 kronor, i syfte att trygga skogsproduktionen i vissa delar av Norrland och Kopparbergs län. Propositionen har hänvisats, såvitt angår förslaget till lag angående ändrad lydelse av ägofredslagen, till behandling av lagutskott samt i övrigt till jordbruksutskottet. Andra lagutskottet (utlåtande nr 30) och jordbruksutskottet (utlåtande nr 42) hava vart för sig tillstyrkt de särskilda delarna av propositionen.

I motionen I: 214/1939 (sid. 20—21) har även berörts frågan om att främja bildande av skogsallmänningar. Motionären har därvid åberopat ett flertal under tiden 1914—1932 väckta motioner.

I anledning härav må hänvisas till nuvarande lagstiftning i detta ämne. Gällande lag om häradsallmänningar är utfärdad den 13 maj 1932 och har i vissa detaljer ändrats genom lag den 13 april 1939. Med häradsallmänning förstås i 1932 års lag av ålder bestående häradsallmänning. Lagen innehåller emellertid även utförliga bestämmelser om villkoren för införlivning av mark med häradsallmänningar. Beträffande områden, som avsatts till besparingsskogar vid storskifte i Kopparbergs och Gävleborgs län eller till allmänningar vid avvittring i Västerbottens och Norrbottens län, gäller lagen den 17 juni 1938 om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna. Även denna lag innehåller bestämmelser om införlivning av mark med ifrågavarande allmänningsskogar.

I nyssnämnda motion (sid. 21—22) har vidare framhållits vikten av organiserade statsförvärv av enskild skogsmark i skogsvårdande syfte samt påkallats införande av expropriationsrätt för sådant ändamål.

Slutligen har i samma motion (sid. 22—23) under ett särskilt avsnitt om skogsindustriens och skogssocknarnas beskattningsproblem gjorts gällande, att en betingelse för stödandet av jordbruket i de norrländska skogssocknarna vore, att dem tilldelades behörig andel av

skatteinkomsterna från skogsindustrien, vilken för närvarande hade sitt säte i städerna. Detta spörsmål borde enligt motionären undersökas.

I detta sammanhang må erinras om de i gällande *taxeringsförordning den 28 september 1928* meddelade bestämmelserna om en för hela riket gemensam särskild mellankommunal prövningsnämnd.

Utskottet.

I den föreliggande motionen har hemställts, att riksdagen måtte anhålla hos Kungl. Maj:t att »lägga en ledande tanke och en ordnande hand över särskilt den norrländska jordfrågans lagvägar samt därvid gå till grunden med denna sak». Motionären har i anslutning härtill yrkat, att åtgärder måtte vidtagas i vissa särskilda hänseenden, därvid man borde gå väsentligen de vägar, som utstakats av de jordkommissioner, vilka tidigare arbetat med hithörande spörsmål. Nyssnämnda allmänna önskemål synes i väsentliga delar ha blivit tillgodosett genom det av riksdagen nyligen i annat sammanhang fattade beslutet att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående åtgärder för det norrländska näringslivets förkovran samt om framläggande av det förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda. I det av jordbruksutskottet avgivna utlåtande, varpå beslutet grundats, har understrukits, att det av tidigare utredningar sammanbragta materialet för vinnande av enhetlighet behövde överarbetas och sammanställas. Vidare har framhållits, att det norrländska jordbruket borde på allt sätt stödjas och uppmuntras. Bland annat borde alla möjligheter för utökning av de ofullständiga bruksdelarna övervägas. Ett yrkande i samma hänseende har framställts i den nu ifrågavarande motionen.

Frågan om komplettering av ofullständiga jordbruk har även i annat sammanhang varit föremål för uppmärksamhet vid årets riksdag, nämligen såvitt angår expropriation i dylikt syfte. I svar på en av motionären framställd interpellation har chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrson-Bramstorp, framhållit, att större möjlighet komme att föreligga för genomförandet av en väl genomtänkt lagstiftning på nämnda område, sedan egna hemsrörelsen från och med ingången av nästa budgetår börjat arbeta enligt nya grunder. Departementschefens uttalanden visa, att frågan om en sådan lagstiftning är föremål för hans uppmärksamhet.

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen har det i motionen berörda spörsmålet om frilösning av arrendejordbruk ingående behandlats av 1936 års arrendeutredning i dess år 1938 avgivna betänkande. Åt en särskild utredningsman har sedan uppdragits att inom jordbruksdepartementet biträda vid den fortsatta behandlingen av frågor rörande ändrad arrendelagstiftning. Hithörande spörsmål äro alltjämt beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

I den vid motionen fogade bilagan hava berörts ett flertal såväl jord- som skogsfrågor, av vilka åtskilliga i olika sammanhang varit föremål för statsmakternas prövning. Bland annat har Kungl. Maj:t i en till årets riksdag avlåten proposition framlagt förslag, innefattande anvisande av ett anslag av 1,000,000 kronor, i syfte att enligt närmare angivna riktlinjer trygga skogs-

produktionen i vissa delar av Norrland och Dalarna. I samband därmed har föreslagits en ändring i lagen om ägofred. Propositionen, som i särskilda delar behandlats av andra lagutskottet och jordbruksutskottet, har av dessa tillstyrkts.

Av det anförda framgår, att väsentliga delar av förevarande i många hänseenden betydelsefulla frågekomplex redan äro eller kunna förväntas inom den närmaste tiden komma under utredning och behandling. Givetvis komma därvid även de av motionären anförda synpunkterna att tagas under övervägande. Vid sådant förhållande har utskottet icke funnit skäl föreslå riksdagen att i anledning av ifrågavarande motion göra någon särskild framställning till Kungl. Maj:t. Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motion, i den mån den icke kan anses besvarad genom vad utskottet ovan anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 4 juni 1940.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Norman, Tamm, Lindhagen, Wistrand, Sten, Näslund, Nils Elowsson* och *Holstenson*;

från andra kammaren: herrar *Hage, Pettersson i Hällbacken*, Molander, Sandström, von Seth*, Gardell*, Hansson* i Örebro och *Barnekow*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Lindhagen*, som anförde:

*Land skall främst med lag byggas,
ej med allmosor.*

De svenska landskapslagarna.

De egna hemmens betydelse för individerna och samhället går som en röd tråd genom historien. Det vårades i Sverige för den stora saken fram emot slutet av 1800-talet. En översiktlig av mig författad historik återfinnes i jordkommissionens betänkande del 5 sid. 33 o. f. Rörelsen förgrenade sig i omtanke för egna bostäder och egna jordbruk och den banade sig fram på den sociala jordfrågans lagvägar och statens egnahemslånerörelse. Den förra skulle komma med jord och den senare med pengar.

Mig har förunnats lyckan att i långa tider stå så att säga i gevär mitt i dessa båda fronter. Nämligen i Stockholms stadsfullmäktige främst vid exploatering av huvudstadens lantegendomar med både lag och allmosor och i Sveriges riksdag främst vid framstormandet på jordfrågans lagvägar.

I den nu av utskottet behandlade motionen gäller det ett *fullkomnande av jordfrågans lagvägar*. »*En lidandets väg, en gripande bild av, huru formerna och intressena tillåtas att hänsynslöst åsidosätta innehållet även uti statsmakternas åtgöranden*».

Lagvägarnas problem och landvinningar.

Det revolutionerande genombrottet med lagvägarnas hjälp var *förbud mot skogsbolags förvärv av bondejord*, som framlockades främst i Norrland, Dalarna och Värmland av *den stora plundringen* genom avvitrtingarna av Gustav Vasas 1542 proklamerade regalrätt till alla de ägor, som lågo obbyggda i det norra riket. Förbudet blev lagfäst för Norrland och Dalarna 1906 samt utsträcktes till Värmland 1917 och till hela riket först provisoriskt och definitivt 1925. Då lades därtill som komplement en *lag mot bolagsförvärv genom bulvaner*. Såsom skydd för de ofria arrendatorerna på de gårdar, som förvärvats av bolagen, skapades en *social arrendelag* och en *vanhävdslag* 1909 för Norrland och Dalarna, 1917 för Värmland och fullföljdes ofullständigt till det övriga riket och dess *godsarrendatorer*.

År 1896 hade tillkommit en *ägostyckningslag*, som medgav fri utstyckning av ägor. Motivet var särskilt att bereda skogsbolagen möjlighet att från

sina förvärv gratis av gammal kronojord, som donerats till det lilla jordbruket för landets uppodling och bebyggande, avstycka den jord, som de för sitt skogsbruk ej behövde. Ägostyckningslagen var ingenting annat än en statshandling, »varigenom *jordbruket* definitivt förrådades till sågverksintresset». Norrlandsmotionen 1901 innehöll en ingående skildring av detta förråderi.

År 1905 tillkom en provisorisk och 1906 en definitiv ny ägostyckningslag för de norra delarna av riket. Den utsträcktes 1917 till Värmland.

Tre jordkommissioner, nämligen *norrlandskommittén*, instiftad 1901, *värmlandsundersökningen*, tillkommen 1912, och *jordkommissionen*, korad 1919, voro initiativtagare till förenämnda lagstiftningar.

Tillika åstadkoms genom en riksdagsmotion av Magnusson i Tumhult, fullföljd av mig genom en ensam reservation i lagutskottet, som godtogs av andra kammaren, ett lagfästande 1918 av den s. k. *ensittarlagen*, dock i en lydelse, som gjorde lagen så gott som ineffektiv. I upprepade motioner av mig och under medverkan av jordkommissionen förbättrades lagen småningom till sin nuvarande lydelse. Ensittarlagen tillförsäkrade innehavare av egna hus på annans mark rättighet att lösa till sig tomtmarken till huset. En myckenhet husägare ha begagnat sig av denna lagstiftning till fullkomnande av sitt egna bostadshem.

Ännu återstår dock att *lotsa fram på lagvägarna åtskilliga grundläggande komplement*, förordade av de tre förenämnda jordkommissionerna och framlagda upprepade gånger i riksdagen.

Förbudslagen bör fullkomnas med att utsträckas även till *skogsspekulanter*. Ett framsteg, genomfört väsentligen i Norge. Vidare ha jordkommissionerna krävt *komplettering av ofullständiga jordbruk, friköpning av arrendebbruk* samt norrlandskommitténs »*återvinning*» — på latin *reduktion* — »till allmogen» av odlingslägenheter med tillhörig skog från de gamla tilldelningarna till det norrländska jordbruket vid avvittringarna.

I den med jordbruket i rikets norra delar intimt sammanhängande skogsfrågan påkallades skyldighet för *ägare av större enskilda skogar att införa uthållighetsbruk*, såsom är stadgat för de allmänna skogarna. Vidare tillskapande av *skogsallmänningar och särskilt kommunalskogar* samt utvidgning av *kronoparkerna*.

Dessa trängande och försummade angelägenheter, som beröras i föreliggande motion, utgöra en upprepning i vissa delar av en motsvarande framställning i föregående riksdag. Den prövades eller rättare sagt avböjdes utan prövning med alla sina yrkanden av jordbruksutskottet. Den hänsköts ej till sammansatt jordbruks- och andra lagutskott, vilket brukades förut. Andra lagutskottet tillkommer då med lika rätt och förpliktelse att även för sin del nu upptaga dem i deras odelbara sammanhang.

Till jordkommissionens betänkande del I (sid. 318—324) avlämnade motionären en »promemoria angående jordfrågan och kommissionens uppdrag». Den innehåller jämte synpunkter en myckenhet ytterligare detaljproblem, som kommissionen borde sysselsätta sig med. Detta medhanns icke.

En vädjan från sekelskiftet.

Den sociala jordfrågans lagvägar — av betydelse i all synnerhet för Norrlands, Dalarnas och Värmlands jordbruk och skogsbruk — äro således ännu ett ofullkommat problem. Det framstormande, som statsmakten tillät sig vid det minnesrika sekelskiftet med sin trolldom över jorden för människornas skull, räknade med en fortsättning.

Jordens lagvägar ha nu bleknat bort. De ha undanskjutits av den industriella demokratiens problem. Det sättes för mycket likhetstecken mellan den stora sociala frågan och de industriella vanskligheterna, låt vara med förströdda utflykter ibland till den försummade myllan vid sidan av fabriker-
nas larm och lönearbetarnas nöd.

I begränsningen lär ju röja sig mästaren. Men ur den svenska jorden rusa naturlagar i evigt uppror mot en sådan tillknäppthet i broderskapet mellan dessa två jämlikar. De nordliga avvitringarnas och storskiftenas förskingring till de enskilda av allmän jordegendom och dess möjligheter till beskydd för alla böra kunna skänka lärdomar till fortsättningen av sekelskiftets realpolitik på lagvägarna.

De tre förenämnda jorddelegationerna för den sociala jordfrågans lagvägar, vilka tillsattes 1901, 1912 och 1919 av von Otters, Staaffs och Edéns regeringar, hava ännu icke fått vissa fundamentala förslag prövade av statsmakterna. Ja, den sista upplöstes tanklöst som ett offer åt hedersmannen Thorssons kommittéslakt, till och med oåtspod, innan den hunnit slutföra sina allvarliga uppgifter.

Kommittéväsandets renässans, som yppigt sprang fram ur nämnda blodbad tämligen omedelbart, tog visserligen ej heller avstånd från hänsyn till att land skall med lag byggas och ej blott med pengar. Utredningar genom »sakkunnige» sågo dagen även efter jordkommissionens indragning. De fingo dock till uppgift att ej gå till grunden med frågorna. De nya komplikationerna i regeringsbildandet krävde övergångar. Det gällde logiskt att beskära antagna och föreslagna jordlagar från huvudsakliga grundproblem och begränsa sig slumpvis till nyttiga nybildningar i smått här och var medels skumplöjningar på ytan.

Anledningen till *den nuvarande generationens stannande i stöpet inför jordens lagvägar* har varit flera. De industriella sociala problemens instormande i sin mångfald är som sagt ett huvudsakligt skäl. Ett annat är att med den allmänna rösträttens genombrott blev andra kammarens dominerande av småbönder bortsopat av målsmän i olika beställningar för den industriella expansionens angelägenheter och bekymmer. Ett tredje är att med »förbudslagen» slogs ned dödsfaran för det egna jordbruket, en betydelsefull förändring i situationen. Vår tid saknar därför traditioner från kulturområden, som på nämnda sätt blivit för tillfället bortskymda. Det bör dessutom antecknas, att lagvägarna med nuets slippriga trappsteg mot den politiska makten och stjärnorna ej nu disponera tillräckligt besjälade målsmanskap inom de fyra statsmakterna: riksdag, regering, administrationen och pressen.

Nu har det kommit en tid, då regeringen ställes inför prövningen av nya jordberedningar med tidsenligt kringskurna och oklara instruktioner i grundfrågorna. Jag har då funnit mig uppfordrad, icke minst som riksdags-

man för Norrland, att frambära i första hand till riksdagen och regeringen *den vädjan från »sekelskiftet»* och dess tre jordkommissioner, som innefattas i förevarande motion.

Komplettering av ofullständiga jordbruk med tilläggsjord.

Denna grundläggande jordfråga upptogs på mitt förslag såsom en huvudfråga i norrlandskommittén och den fullföljdes sedan i de två andra jordkommissionerna för hela landet. Detta de ofullständiga jordbrukens problem ligger sedan 1904 på regeringens bord och har i permanent frånvaro i regeringen av målsmän för den sociala jordfrågans lagvägar, där icke upptagits till behandling annat än för beslutsamhet särskilt från Skåne att undanskjuta dem.

På sistone har omsider vederbörande administration under intryck av oavlätliga påminnelser börjat syssla även med denna kardinalfråga. Vi norrländska jordmänniskor få vara tacksamma för att under statsrådet Bramstorps och egnahemsstyrelsens ledning man nu velat taga upp frågan på allvar och organiserat en apparat för ändamålet, som skall träda i verksamhet den 1 juli 1940. Det skall även stunda en generalinventering. Egnahemsnämnden tager initiativ för att köpa tilläggsjord och sälja den till ofullständiga jordbruk. Det har köpts omkring 10,000 hektar odlingsbar jord och skogsmark enbart i Västerbottens län för omkring 600,000 kronor för att därmed kunna åstadkomma komplettering av jordbruken så långt det räcker. Det har särskilt understrukits att vid inköp av sådan kompletteringsjord köpet skall ske så, att det norrländska jordbruket även får den skog det behöver såsom stöd. Det är hämtat från jordbruksministerns egen skildring i debatten den 22 maj 1940 i första kammaren (jämför debatten den 24 april 1940 i kammaren om egnahemsverksamheten).

Härpå genmälde av Lindhagen, att riksdagen ej blott borde begära »utredning». Det låg väl närmast till att taga ledning av de dyrbara utredningar, som redan förelågo särskilt i de tre jordkommissionernas och även andra jordberedningars statistik, begründanden och förslag och även annorstädes. Man behövde väl icke i oändlighet utreda något, som redan är utrett i oändlighet. Det krävdes handling någon gång för att skapa gärning bakom dessa bokförda bemödanden. Vore det ej rimligare och fruktbarare att gå en motsatt väg än den sålunda ifrågasatta? Nämligen att företrädesvis först länsvis konstatera med ledning av äldre utredningar och lantmäterihandlingar, *var ofullständiga jordbruk ligga, och sedan se till, att de kompletteras med jord, främst från den större jordegendom, ur vilken de ofullständigt utbrutits. 1896 års ägostyckningslag, tillkommen för att skapa ofullständiga jordbruk, visar vägen.*

Enligt den nya reformen skall efterfrågan på jord i första hand tillgodoses genom förmedlingsverksamhet från egnahemsorganen. Tillskottet i jord skall i varje händelse köpas och säljas genom direkt inköp av egnahemsorganen eller genom deras förmedling och säljas till jordbrukaren. För öv-

rigt äro de nya bestämmelsernas framfärd grundad på låneverksamhet från statens sida: jordbrukslån, skogslån, premielån, bostadslån, arrendelån, arbetares småbrukslån, m. m.

Lagar om *skyldighet att avstå lämplig mark* saknas alldeles såsom bakgrund till den beslutade nya ordningen. Visserligen har inför senaste riksdag erkänts, att en expropriationslagstiftning med sin tvångsavlösning kanske bör komma till, men senare tidens jordbruksministrar utan praktik i kampen på detta område mot den heliga äganderätten ha ansett oss bekvämligen komma ifrån saken genom en självuppfunnen mot kända naturlagar stridande förtröstan att i regel, »förmodligen», mark frivilligt avstås *till den myckenhet, det läge, den bördighet och det pris, som måste eftersträvas*. En förmodan således stridande mot människans natur och erfarenheterna. I varje händelse har erkänts, att en sådan lag dock bör komma till. Erfarenheterna visa också, att redan ett sådant expropriationshot merendels är tillräckligt för att utan expropriationsrättegång kunna träffa ett avtal på *erforderliga villkor*.

Det är väl av detta skäl, som en expropriationslag såsom den drivande kraften i föresatsernas framfärd bort läggas fram till prövning i sammanhang med den nya ordningen.

Jordbruksministern, framstående på många områden, har emellertid som sagt kommit till insikt om att en expropriationslag kan få någon betydelse. Något sådant måste göras, men det måste ske »försiktigt». Och försiktigheten visar sig i ständiga uppskov år efter år, så att ingenting händer. Och vad betyder då försiktigt? En palliativlagstiftning gemenligen. Lagen bör ju tjäna de ändamål, som skola stödjas, den måste gå rakt på sak utan räddhåga och omsvep. Några orimligheter är det ju icke fråga om, och undantagsfall kunna efter särskild prövning även av en sådan lag medgivas.

I vår demokrati bli vi alltmer skygga för att gå till grunden med en sak såsom förmodligen ett oöverstigligt hinder för att nå de erforderliga maktställena och särskilt den politiska makten. En farlig kapitulation.

Särskilt när det gäller det viktigaste av allt nödgas numera *det officiella kommittéväsendet* ödesbestämt nöja sig med ett plöjande på ytan. Fordom voro medlemmarna i en kommitté benämnda endast kommitterade. Men så uppfann något ljushuvud i departementen en idé, som av dem mottogs tydligen med tacksamhet. Man kallar nu i stället varje sådan delegat »den sakkunnige», om han är en, eller »de sakkunniga», om de äro flera. Därigenom förgyllas även magra resultat inför den allmänna meningen, bländad av maskeraden. Tiden är dock nu en gång sådan den är. Vi få med jämnmot söka göra det bästa av denna sköldpaddas senfärdighet i det goda.

De ofullständiga jordbrukens historia, särskilt i Norrland, Värmland och Dalarna.

Detta specifikt norrländska problem eller rättare sagt det norra Sveriges skogstraktens problem har sin upprinnelse i den bekanta *stora plundringen av kronans egendom* till alla ägor i norra Sverige, som »obygda lågo». De

hörde Gud, Konungen och Sveriges krona till, sade Gustav Vasa som sagt i sitt brev till norrlänningarna den 20 april 1542. Därifrån härleder sig det så kallade skogsregalet eller kronans äganderätt till skogarna i rikets norra delar. Genom den så kallade avvitrningen, anbefalld redan år 1683, men med kraft upptagen först under 1800-talet, utskiftades nämnda kronans jord till gamla byar och nybyggen gratis och föranledde utan förtänksamhet de våldsamma inköpen från skogsindustrien och enskilda spekulanter också så gott som gratis från dessa sålunda donerade jordbruk. Dessa tilldragelser äro skildrade i norrlandsmotionen år 1901 nr 142 i andra kammaren och i Norrlandskommitténs betänkande. Tidigare tillkom 1896 förenämnda ägostyckningslag som medgav fri ägostyckning och angavs få betydelse för Norrland. Med den kunde nämligen »skogsägaren ägna sig uteslutande åt skogsvården utan att besväras av den jord, som han för drivande av sin industri inte behövde». Lagen blev som sagt ingenting annat än den judaskyss, varmed jordbruket definitivt och officiellt förrådades åt sågverksintresset. Man var nog hänsynslös att ej ens utbetala de trettio silverpenningarna, den i sistone utlovade husbehovsskogen. Denna tragedi är också närmare skildrad i den nämnda norrlandsmotionen.

Nu kom en rusning från skogsindustrien att utstycka de små odlade tegarna jämte åbyggnaderna från det stora framtidsvärdet, skogen, utan tilldelning i regel ens av odlingsmark, husbehovsskog och betesrätt. Denna masstillverkning av ofullständiga jordbruk utan möjligheter till förkovran ägde rum i hela Norrland, intill på Norrlandskommitténs förslag en ny provisorisk ägostyckningslag tillkom 1905 och blev definitiv 1906. Fortfarande gjorde emellertid vederbörande myndigheter här och där en konst i den nya lagen. För Jämtlands del föranledde detta landshövding Widén att resa ned till Stockholm och kräva bistånd av centralmyndigheterna för avvärjande av detta missförhållande.

I Värmland pågick en sådan utveckling ända till år 1917, då den nya ägostyckningslagen utsträcktes även till det landskapet. Då nu på mitt förslag Norrlandskommittén upptog till prövning angelägenheten att komplettera dessa ofullständiga jordbruk med nya tilldelningar från den skogsmark, från vilken de själlöst utbrutits, stannade kommitténs stora majoritet innefattande även den konservative ordföranden greve Douglas samt målsmän för domänstyrelsen och lantbruksstyrelsen för en sådan jordreform. De kallade den till och med »återvinning» — på latin *reduktion* — för att åt allmogen återvinna å trävaruindustriens skogar befintliga odlingsmöjligheter». I lagförslaget inbegreps allt i utbrytningen även borde inbegripas husbehovsskog. Den allmänna expropriationslagen skulle dock även med sina ersättningsbestämmelser vid behov gälla. Därjämte innehöll lagförslaget en organisation för lagens tillämpning.

Reduktion med eller utan ersättning för komplettering från stamhemmanet av förenämnda ofullständiga jordbruk, uppkomna genom 1896 års ägostyckningslag.

Norrlandskommittén föreslog som sagt återvinning — det vill säga reduktion — i förenämnda fall.

Till detta reduktionsverk hör även om eller i vad mån ersättning bör utgivas. En småbonde i Norrland vädjade för någon tid sedan till mig. Penninglån kunna vi nog få för varjehanda ändamål av statens egnahemslånerörelse, skrev han. Men folket i Norrland dignar under bördan av förräntningar och amorteringar.

Det nödiga jordförvärvet hade de tre jordkommissionerna insett ovillkorligen böra stödjas ytterst genom expropriationsrätt. Den plägade ock i regel föranleda frivilliga uppgörelser. Därmed följde således laga expropriationsersättning. Vissa ledamöter i Norrlandskommittén (Lindhagen och Bromée i Billsta) och jordkommissionen (Lindhagen, Jansson i Edsbäcken, Johansson i Uppmälby) förordade emellertid en nedsättning. Men det måste även resoneras om befogenheten av en rimlig konfiskation av följande anledning.

Jordmonopol och miljonförmögenheter i löst kapital äro kongruenta begrepp. Löst kapital liksom inkomster konfiskeras utan skrupler genom inkomst-, kapital- och arvsbeskattning för arbetslöshetens krav, annan välfärd och upprustning. Jordmonopolen får man däremot i sådant syfte knappast andas på. Ja, det anses icke ens mot full ersättning anständigtvis kunna »återvinnas» odlingslägenheter från »den stora plundringen» med nödigt tillbehör såsom bidrag till jordfolkets livsuppehälle.

Även plutokratins jordmonopol i vår tid bör väl genom lag eller beskattning få likaväl som hierarkins och adelns jordmonopol i flydda tider samt löst kapital och inkomster i vår tid bidra till utkomsten av jordbruk, det oundgängligaste och stabilaste stödet i folkförsörjningen. Här gäller det eminent folkets rätt till jorden. Den med måtta från 1901 påbörjade *tredje reduktionen av skamligt plundrad kronojord* försvaras även av de måttlösa vinningar, som kronans administration utan plan och kontroll tillåtit sig ösa ut över skogs- och även bergsindustri ur Gustav Vasas och rikets, Gud, Konungen, Sveriges krona och ingen annan tillhöriga förrådskammare. Det är här icke alls fråga om att bringa vår stolta skogsindustri på fall. Tvärtom lyckliggöra den genom rimlighet och intressenas harmoni. *Det bör väl vara någon måtta också på presenter.*

I mitt inlägg om »den stora plundringen» i 1911 års remissdebatt i andra kammaren har saken klargjorts. (Se memoarerna del II, sid. 218—222.)

De sagolika förmögenheter industrins stora företag, ännu bestående, fått gratis tillgodogöra sig genom kronans jorddonationer även direkt till industrien och bergsbruket i form av stockfångstprivilegier, bergsskogar och rekognitionsskogar ha belysts under »Historiken» i mitt omfattande särskilda yttrande till Norrlandskommitténs betänkande nr I, sid. 344—451. Detta yttrande avslutades sålunda:

»Den förestående framställningen har ej kunnat bliva något annat än ett angivande av några synpunkter för en historisk framställning, illustrerad med belysande exempel ur verkligheten. Därmed har jag också velat betona, att det är förhållandena, som oundvikligt vållat den skadliga utvecklingen, samt att skulden ligger icke hos befolkningen eller industriens nuvarande målsmän utan i lagarna och styrelsesättet. Det tjänar dock ej heller något till att vara allt för sträng i sitt omdöme om lagstiftarnas och de administra-

tiva myndigheternas personer. Ty det är ganska lätt att vara vis efteråt. Men i den mån missförhållandena kommit i dagen, gives det ej vidare någon ursäkt för alla uppsåtliga strävanden att fortfarande upprätthålla dem.»

I reservationerna till Norrlandskommitténs betänkande del I förordade Lindhagen och Bromée i Billsta ett nedsättande i vissa avseenden av den legala värdesättningen, »så att expropriationsprisen ej blevo oskäligt höga». (Sid. 422, 429 och 339.)

I jordkommissionens betänkande nr IV förordades som sagt i förslaget av Lindhagen, Jansson i Edsbäcken och Johansson i Uppmälby en slik neddämpare av expropriationsersättningen. Nämligen när det gällde mark, som tillhörde bolag, ekonomisk förening eller enskild skogsspekulant samt blivit av kronan genom avvittring eller storskifte donerad till landets uppodling och bebyggande eller av kronan givits till industriens och bergsbrukets understöd och jorden ej numera tjänade det avsedda ändamålet eller utan kronans medgivande eljest innehades under villkor, som fästs vid densamma. Då skulle i lösen för jord och servitutsrättigheter ett avdrag av 25 % äga rum. Stadgandet skulle äga tillämpning för donationerna till jordbruket på mark uti de fem norrländska länen samt Värmlands och Kopparbergs län m. m. (Se Jordkommissionens betänkande nr IV, sid. 17 och 110—118.)

Det bör dock numera, då de slutliga avgörandena nalkas, ifrågasättas icke blott en nedsättning i det laga expropriationsvärdet. *Även en konfiskation i åtskilliga fall från jordmonopolen, likaväl som sker från löst kapital och inkomster, bör komma i åtanke.* Det blir endast rättvisa smulor i den stora terrängen av de i stort fortfarande vilsegångna kronodonationerna till jordbruket. Det är silkesvantar i jämförelse med de pågående storstövlar, som gått fram i efterkrigsårens agrarreformer i andra länder. Jag tror, att även en sådan fullföljd av förenämnda skilda äskanden äro en gärd av tillbörlig hänsyn för rättvisan och det fattiga jordfolket.

Vid prövning av rimlig nedsättning eller konfiskation, särskilt då det gäller i Norrland plundrad kronojord, må särskilt erinras om föranledandet av följderna av 1896 års ägostyckningslag med dess upphävande av besutenhetsbegreppet och införandet av fri ägostyckning. Norrlandsmotionen 1901 redogör översiktligt för denna katastrof (se motion II: 142, sid. 27—32). Lagen kom till genom tillskyndan från skogsindustrien och dess klientel inom statsmakten. Det gällde i själva verket att bereda skogsindustrien i Norrland tillfälle att kunna frigöra sina förvärvade bondehemman från den odlade jord, som de för sin näring icke behövde. »Lagen», säger motionen, »var ingenting annat än den judaskyss, varmed jordbruket definitivt och officiellt förråddes åt sågverksintresset.» När sedan Norrlandsfrågan väcktes 1901 och ny ägostyckningslag stod på programmet, så blev det rusning att innan denna lag kom till stånd avstycka gamla bondejordbruk till ofria torpställen enligt 1896 års medgivande.

De ifrågavarande ofullständiga jordbruken, uppkomna genom tillämpning i rikets norra delar av 1896 års ägostyckningslag, *böra nu bli de första i kompletteringsverket.* Efter specifikationer upprättade med ledning av ägostyckningshandlingarna i lantmäterikontoren och besök på marken undersökes, i vad mån tilldelning av odlingsmark och husbehovsskog eller eventuellt det vidsträcktare begreppet stödskog lämpligen kan sammanslås med det ofullständiga jordbruket. Med stöd av den länge förväntade expropriationslagen, vartill en skiss av mig utkastats i jordkommissionens betänkande del 6 sid. 240 o. f., inledas förhandlingar om förvärv för kronans räk-

ning av tilläggsjorden. För bedömande om återvinningen rimligen bör för-
anleda någon ersättning eller helt reduceras bör bifogade exempel ur mitt
särskilda yttrande till Norrlandskommitténs betänkande (del I, sid. 370)
återgivas:

Hemmanet Grubban nr 1 om 2 öresland i Ytter Hogdals socken i Jämt-
lands län såldes 16/12 1781 av Olof Jonsson till sonen Jon Olsson för 66 R:d
32 sk. banko, 22/12 1811 av Jon Olsson till sonen Per Jonsson för 400 r. g. d.
och 29/5 1840 av Per Jonsson till sonen Jon Persson för 1,100 r. g. d.

Under 1840- och 1850-talen ägde *avvittringen* rum i socknen. Grubban nr
1 fick därvid en ökeskatt av 3 öresland med därå belöpande skog. Men då
intill hemmanet gränsade en skogstrakt om 2,500 tunnland, som ej lämpade
sig till nybygge, övertalade avvittringsstyresmannen (då särskilt tillförordna-
de kaptenen Sven Petter Bergman) ägaren av hemmanet att mot en ökeskatt
av 3 öresland låta även denna trakt skrivas på hemmanet. Detta blev här-
igenom inalles 8 öresland med en skogsareal av 5,500 tunnland.

Den 10/2 1864 lyckades det en för falskningsbrott straffad person och
två andra personer att köpa hemmanet av Jon Persson för 40,000 kronor.
Två år därefter sålde dessa hemmanet för 70,000 kronor till A. Forssell i
Sundsvall. Den 25/4 1872 sålde denne hemmanet för 105,000 kronor till C.
P. Sundvallson i Ljusdal, vilken samma år överlät det till Woxna skogs-
förvaltare v. Greijertz, vilken först fick antalet träd till 377,394, men då bola-
gets styresman ej trodde detta, verkställdes omräkning med det resultat, att
det fanns 407,954 sådana träd. Då dylika timmerträd betalas med 6 å 8 — ja
å skogsauktioner med ända till 9 kronor — per träd å rot, så representera
ensamt dessa träd ett värde i skogen av minst 2,500,000 kronor.

Meddelaren av dessa uppgifter tillägger, att detta blott är ett exempel bland
tusenden; och detta kan den, som reser omkring i orterna, lätt övertyga
sig om.

Kronan har emellertid också gynnat *industrier med jorddonationer*. (Se
Norrlandskommitténs betänkande del I, sid. 351—357, mitt särskilda ytt-
rande.)

Bland de till bergshantering anslagna skogar märkas särskilt de så kalla-
de rekognitionsskogarna. De hade donerats för bruksdriftens uppehållande
och fingo skatteköpas. Inom Gävleborgs län fingo sådana skogar taxerade
år 1903 till fyramiljonertrettontusenfyrahundra kronor skatteskrivas för en
skatteskillning till värde av 5,318 kronor.

Emellertid nedlades vissa bruk. På 1890-talet väckte kronan process med
yrkanden att av denna anledning återfå skogarna, när villkoret ej längre
uppfylldes. Detta rimliga yrkande ogillades emellertid av Högsta domstolen
vid sista tillfället, dock med 3 röster mot 2.

Kronan gynnade även sågverken med privilegier å *årlig stockfångst* å kro-
nans skogar. Även därav inhöstades av denna industri svindlande belopp.
Sålunda erhöll exempelvis Mos sågverk, numera Mo och Domsjö AB., rätt
till årlig avverkning av 879 träd. Efter åtskilliga manipulationer blev vinsten
blott efter 1882 3,500,000 kronor. Det årliga värdet å nämnda träd repre-
senterade också ej fullt räntan å ett kapital å hundratusen kronor.

Dylika siffror ådagalägga, synes mig, nödvändigheten av en tillämpning av
Norrlandskommitténs krav på återvinning av odlingsmöjligheter med skog
till de förutnämnda ofullständiga jordbruken, uppkomna genom 1896 års
ägostyckningslag. Desamma böra tillfalla kronan utan ersättning, varefter
staten må bedöma, om tilläggsjorden bör tillfalla nuvarande innehavaren mot

någon reducerad ersättning eller i fattiga fall utan ersättning. Må vi be-
sinna, att jordbruken i Norrland och Dalarna merendels uppkommit genom
nybyggen, som av kronan gratis erhållit marken och därutöver hjälp i pengar
och skattefrihet och husbehovsvirke på kronans mark. Tilläggsjorden kan
efter omständigheterna antingen helt införlivas med det ofullständiga jord-
bruket eller sammanknytas till detta med en reformerad åborätt (sid. 26, o. f.).

Skapandet av nya självförsörjande jordbruk.

De tre jorddelegationerna av 1901, 1912 och 1919 uppställde såsom ett
fast program skapandet av »självförsörjande jordbruk», den fasta punkten
i landets näringsliv trots alla skiftande konjunkturner.

Jordkommissionerna förordade för ändamålet en landsorganisation un-
der samverkan mellan kommunerna, länen och staten. Denna organisation
skulle få sin största betydelse för Norrland med dess myckenhet obrukade
odlingsmark. Expropriationsrätt för jordförvärv borde stadgas såsom ett
yttersta medel, ledande i regel till överenskommelser. Ekonomiskt understöd
förordades för fullkomning med hus och odling, vilket var nybyggarens sak.
»Vid utseende, iordningställande och upplåtelse av nybygge skulle synner-
lig omtanke ägnas däråt, att ändamålet komme att äga bestånd och jord-
brukaren blev i tillfälle att reda sig på sitt jordbruk med åtföljande om-
kostnader.»

Marken till nybygge som utbrutits förblev att vara kronojord. Den över-
läts av staten till nybyggare *på arrende* eller *till fritt förfogande*. Det s. k.
fria förfogandet bestod däri att arrendatorn ägde att när som helst begära
det, så snart nybygget skäligen uppodlats och bebyggt. Denna förfogande-
rätt tilldelades jordbruket i den form, som om överlåtelse av kronojord för
jordbruksändamål vore stadgat. I äganderätten gjordes dock den inskränk-
ning, att det ej någonsin fick brukas för annat ändamål än det, som avsetts
med dess bildande, nämligen idkande av jordbruk. Detta förbehåll var så-
lunda oförytterligt. Däröfver skulle anteckning ske i fastighetsregistret samt
de vid rätten förda protokoll och lagfartsböcker.

*En reformerad äganderätt i enahanda riktning som tomträten i dess ge-
staltning inom huvudstaden, till omfattning och innehåll vida skild från den
bildning av nya jordbruk, som nu tillskapas i södra och mellersta Sverige
för de till övergång med gammal äganderätt avsedda »arrendeegnahemmen»,
bör komma till stånd.*

Jordkommissionen ville skapa självförsörjande jordbruk även med *kom-
plettering av ofullständiga jordbruk* särskilt med odlingsmark och skog ur de
stamhemman i Norrland, från vilka de i utarmat skick utbrutits. Och vidare
genom att ha till hands en lag med organisation för frigörande rationellt av
arrendejordbruk särskilt i Norrland. Den nuvarande staten däremot ägnar
sig ännu icke åt någon verksamhet i Norrland, som jordkommissionen velat
organisera i hela riket, i vidare mån än att nya jordbruk anordnas i de s. k.
kolonaten merendels i avlägsna trakter uppåt lappmarkerna. Någon verk-
samhet för att komplettera med expropriation i bakgrunden de ofullstän-
diga jordbruken med tilläggsmark från stamhemmanen eller en tryggad ra-
tionell frigörelse av arrendejordbruk genom en för ändamålet tillgänglig
lagstiftning med tillbehör har alltsedan 1924 oavslätligen avvisats av stats-
makterna.

För närvarande är statens verksamhet inriktad på att å statsjord eller frivilligt inköpt mark med stöd av statliga penningelån *slumpvis* främja tillkomsten av jordbruk på följande sätt.

Slutligen för det fjärde ägnar sig statens egnahemslånerörelse åt främjande även av småbruk. Upplåtelse sker här dock endast åt personer med egna tillgångar. Begär en sådan spekulant arbetaresmåbruk hänvisas han till egnahemsnämnderna.

Skapandet under ledning av statens jordbruksnämnd av *självförsörjande jordbruk* inskränker sig till organiserandet av s. k. *arrendeegnahem i riket söder om Dalälven*. Den erforderliga jorden, som alltid bör vara i viss mån odlad, övertages från domänstyrelsen eller, såsom företrädesvis är fallet, inköpes från enskilda. Den sålunda förvärvade marken styckas, där det går för sig. Arrendehemmen bebyggas av statens jordnämnd. Sedan utbjudas de på arrende på fem år i sänder, varefter arrendatorn får välja mellan nytt arrende eller äganderättsförvärv. Huvudsyftet är att omgestalta det s. k. arrendehemmet helst till en självförsörjande äganderättsgård. 241 sådana hem ha utsläppts efter denna organisations början 1934.

Till detta kommer som sagt kolonatverksamhet i Norrland i närhet av lappmarkerna.

Statens organisation av 1933 för *arbetaresmåbruk verkar åter ännu så gott som uteslutande i norr*. Kommunerna ha hand om denna verksamhet under kontroll av statens egnahemsnämnd. Denna enda ur jordkommissionernas förslag utbrutna uppgift utföres mest på odlad mark, uppköpt från olika håll, två å tre intill fyra hektar. Omtanke nedlägges på denna verksamhet. Åbyggnader uppföras av staten med rätt för småbrukaren att deltaga i byggnadsarbetet. Småbruket överlämnas sedan *med äganderätt*, jordkommissionen förordade även här en för ändamålet särskilt utrustad äganderätt. Omkring 7,000 sådana småbruk äro hitintills åstadkomna. En glädjande företeelse således. Alla, icke minst industrien, gå en sådan idé till mötes, och staten förskotterar omkostnaderna. Om vanskligheterna för framtiden har erinrats ovan.

Även här borde tomträtten på huvudstadens lantegendomar kunnat tjäna till föredöme såsom upplåtelseform under namnet »*småbruksrätt*» med ett innehåll, som konstaterar en reformerad äganderätt.

Det klagas att de större, ofta efterlängttade arealerna blivit bekymmersamma. Arbetaresmåbrukaren går ej i land med att sköta så mycket ordentligt vid sidan av sitt huvudsakliga arbete på annan arbetsplats.

Frigörelse av arrendatorer under industribolag och gods.

I den gamla tiden voro alla eniga om att den stora styrkan i Sveriges land var såsom Geijer uttryckte det: »Hell Dig, Du frie man av järn, Du bonde god!» En stark bondeklass kan man icke få. De måste ha sina egna jordbruk för att kunna driva det med intresse och så att odlaren och hans familj själva få njuta hela lönen av sitt arbete. För de tre jordkommissionerna har denna frigörelse således varit en stor fråga. Denna jordreform har också ständigt återkommit i riksdagen. Det har slutligen lett till att en kommitté tillsatts, kallad »1936 års arrendeutredning». Ett betänkande har utkommit om ändringar i arrendelagstiftningen. Jordkommissionerna avsågo icke att överlåta åt varje arrendator att processa sig till en frilösning. Det gäller

här som vid varje stor jordreform, att *staten såsom de svagas föresyn träder fram samt organiserar och subsidierar frilösningen. Jämför förslag i jordkommissionen till lagstiftning om en statsorganisation för den sociala jordfrågan* (del 14, sid. 148 o. f.).

Kommittén har icke besjälats av något intresse för arrendatorsklassens omvandling till fria jordbrukare. Den har stannat vid att låta en arrendator, när en jordägare ville sälja jorden till någon annan, dock få en företrädesrätt att på egen hand lotsa sig fram till en företrädesrätt att friköpa egendomen. Det har meddelats, att frågan nu skall beredas hos regeringen, och till rådgivare har valts beredningens ordförande. *Då är väl arrendatorernas jordreform gravlagd för åtskillig tid framåt liksom så mycket här i landet, som vill gå till grunden med en fredlig angelägenhet.*

En gång kommer dock frigörelsen, ity att den är inskriven i de gudomliga lagarna. I Finland är den genomförd redan under förra världskrigets tider. En historik över lagstiftning i Danmark och Norge på detta område återfinnes i jordkommissionens betänkande del 6, sid. 259 o. f.

Det är icke heller meningen för detta fall att gå så radikalt fram som i Estland, Lettland och Litauen med konfiskation av de stora godsens och som man kanske nödgas göra även i Finland. Frågan får emellertid ej i Sverige dö sotdöden. Därför vidhålles de tre jordkommissionernas vidsynthet.

Uthållig skogsvård för skogskapitalets bevarande, tillämpad på de allmänna skogarna, lagstadgas även på större enskilda skogar.

Socialdemokratiska partidistriktet i Västerbotten gick genom riksdagsman Elof Lindberg hösten 1938 in till regeringen med ett förslag om anslag å 100 miljoner kronor till skogens återväxt. Detta mötte många detaljfrågor av komplicerad natur, som krävde noggrant överbäggande, sade petitionen.

Det bör då redan nu utsägas, att det skogskapital, som med de ifrågavarande statsanslagen tillskapas, icke sedan får ånyo plundras av enskilda. Denna skog, som sålunda med statsmedel uppämmas, bör såvitt möjligt ställas under uthållighetsbruk, såsom sedan gammalt är fallet med alla allmänna skogar. Det är det främsta principiella kravet. *Däri genom skyddas en stadig arbetsförtjänst i skogarna, en fast tillgång av råvaror för industri och andra ändamål, en omgärdad inkomst i skogsbeskattning och en grundval för landets sunda handelsbalans.*

Det blir i ett skogsland som Sverige, som bygger sin existens väsentligt på skogarna, icke nog med, att de ofantliga skogsmarkerna i privat besittning skyddas blott med återväxtlagar och för ungskog i vissa fall med dimensionslagar.

Redan av 1899 års kommitté för främjande av den enskilda skogshushållningen (F. von Essen, Hugo Tamm, Bernhard Martin, A. Asker, C. M. Sjögren, Chr. Rappe och Olof Jonsson i Hof) förordades att till främjande av en rationell skötsel av större bolag eller enskilda tillhöriga skogar skulle skogsägaren vara skyldig att under allmän kontroll anställa en forstligt bildad skogsförvaltare. Tre ledamöter (Tamm, Asker och Martin) avstyrkte förslaget.

Norrlandskommittén beslöt en gång att förordna att jämte ett uttalande till förmån för en effektiv skogslag borde stadgas strängare bestämmelser för ägare av viss större skogsareal. Kommittén beslöt på sistone att inte göra ett dylikt uttalande. Ledamöterna Lindhagen, Bromée och A. Viklund vidhöll det ursprungliga initiativet och reserverade sig i det år 1904 avgivna betänkandet. De äskade, att bolag eller enskilda, som ägde skogar av större omfattning, måtte genom lag förpliktas bruka dem efter uthållig hushållning, så att skogskapitalet bevarades.

Vid 1903 års riksdag framlades en på 1899 års kommittébetänkande byggd proposition med lag om vård av enskilda skogar. I andra kammaren yrkade då C. Lindhagen att ägare av större enskilda skogar måtte förpliktas att bruka dem enligt fastställda hushållningsplaner. Motioner i slikt syfte väcktes även av C. E. Ljungberg och C. P. af Burén i första kammaren. Det särskilda utskottet avstyrkte med reservation av K. Staaff, Henricson och A. Viklund till förmån för Lindhagens motion. Första kammaren biföll utskottets hemställan utan votering. Andra kammaren antog reservationen.

Vid riksdagarna åren 1907, 1908, 1909 och 1910 återkom Lindhagen. Varje år biföllos motionerna av andra kammaren med avsevärd majoritet men avslögs av första kammaren utan votering.

Jordundersökningen (värmlandsutredningen) upptog också kravet med tillstyrkan.

Skogslagstiftningskommittén, tillsatt 1911, sysslade likaledes med problemet. Underteknad, motionär i andra kammaren, hade petitionsvis framfört det till regeringen, som remitterade petitionen till kommittén. Kommittén avstyrkte. De större skogarna sköttes bäst. Åtgärder borde snarast vända sig mot de mindre skogsegendomarna och endast i samband därmed mot den övriga skogsmarken.

Jordkommissionen fann 1923 (del IV sid. 425—433) skogskommitténs skäl vara förevändningar. Det krävdes, att till stöd icke minst för jordbrukets och ortsbefolkningens befogade intressen måtte genom lag stadgas skyldighet att å bolagsskogar av större omfattning införa rationell skogshushållning, som med stöd av lämpliga hushållningsplaner bevarar och varaktigt befrämjar den största möjliga avkastning av detsamma. Denna hemställan representerade fyra ledamöter, omfattande det socialdemokratiska och liberala inslaget i kommissionen (C. Lindhagen, Åke Ingeström, Johansson i Uppmålby och Pettersson i Hällbacken). De två riksförbundarna i kommissionen (O. Olsson i Kullenbergstorp och N. Wohlin) inläto sig ej på detta ämne.

De mindre jordägarnas små skogslotter undantogs i framställningarna från uthållighetsbruket. En sådan skogsägare nödgas ofta avverka skog utöver årsavkastningen för oundgängliga utgifter för gården. Övervakandet krävde ock en stor apparat.

En uthållig skogsvård för småbruk har därför ibland ifrågasatts genom att sammanföra flera skogslotter till en allmänning. I de övriga fallen bör det allmänna träda till på upplysningens väg genom undervisning om småskogars rationella skötsel och premierande av mönsterbruk i slik omtanke. Till en jordbrukare i Lamhult i Småland vallfärdade vi en tid för att beskåda och taga lärdom av ett sådant mönsterbruk.

Efter sekelskiftet har jag pionierat i riksdagen för skogsvården såsom ett med det svenska jordbruksproblemet, särskilt i Norrland, Dalarne och Värmland. Om uthålligt skogsbruk å större skogar motionerades således icke blott åren 1903 och 1907—1910 utan även 1927 (I: 162), 1930 (I: 129), 1932 (I: 271) samt 1933 (I: 196), de senare åren förgäves i båda kamrarna. Hit hör också indirekt den av mig framförda socialdemokratiska partimotionen år 1909 (II: 112) om övervägande av koncession för förvärv och utnyttjande

av skogar av större omfattning, gruvor, vattenfall och torvmossar av större omfattning.

Uthålligt skogsbruk å enskilda skogar i gemen är emellertid lagstadgat för Öland, Gotland och fjällskogar. Det går således för sig, åtminstone undantagsvis. En gammal fråga är också uthållig skogsskötsel å skogar under fideikommiss. Denna enkla sak vilar sedan gammalt i ro under »utredning».

Skogsallmänningar och särskilt kommunalskogar, en ryggrad i skogsvården.

Ett, man skulle kunna säga omistligt, stöd för jordbruket i ett skogsland är kommunalskogar. Vid förskingringen av kronoskogarna i Norrland behjärtades icke ens denna angelägenhet. Ett förordnande från statsmakten hade varit tillräckligt. Nästan varje socken i Norrland och Dalarne skulle nu kunnat haft en allmänning.

Ett nyckfullt uppvaknande har i enstaka fall lett till bildande av gemensamhetsskogar, en i Gävleborgs län samt några i Kopparbergs och Norrbotens län. Likaså ovan odlingsgränsen i Dorotea och Vilhelmina socknar i anledning av mitt yrkande i 1901 års norrlandsmotion. En del gamla ej utplundrade häradsallmänningar i södra delarna av riket äro också bevarade.

Bildandet av allmänningar ens frivilligt kan ej ske i brist på lagstiftning, som tryggar deras bestånd. Det vill även till ekonomiskt låneunderstöd från staten. Genom skifteslagstiftning och expropriation kan det ske tvångsvis. 1904 års riksdag begärde på motion i första kammaren av bruksägaren Burén lagar för att bereda kommuner, korporationer, byalag samt stiftelser och fonder för allmänt ändamål möjlighet att genom inköp av skogsmark eller annorledes bilda, bibehålla och utvidga gemensamhetsskogar. I särskild skrivelse gjorde riksdagen enahanda hemställan beträffande häradsallmänningar.

Norrlandskommittén i sitt betänkande 1904 instämde enhälligt i dessa framställningar. Den förordade ock, att fortvaron av de frivilligt bildade skogsmedelsfonder såsom Östnors bys fond även borde betryggas. Kommittén hemställde:

1) om lagstiftning, varigenom befrämjas utsikterna att till förmån för kommuner och andra samfälligheter på ett bestående sätt bilda gemensamhetsskogar och skogsmedelsfonder;

2) övervägande efter en sådan lags tillkomst, i vilka fall och under vilka villkor låneunderstöd av allmänna medel kunde beredas för bildande av gemensamhetsskogar genom inköp av därtill lämpad mark.

Frågan har varit på tal då och då. Men *ingenting planmässigt har ännu blivit gjort, därför att ingen ledande vilja därtill har fått komma till makten*. Såsom på senare tider alltid blivit fallet, där det gäller att slå ett slag för att *uppbygga landet även med lag* inom övriga i denna petition berörda fundamental jordbruks- och skogsfrågor särskilt i de stora plundringarnas landsändar.

I den nya lagen om delning av jord på landet har medgivits gemensamhetsskogars bildande vid laga skiften. Detta har ej lett till mycket om än till något. Skogslikviden är särskilt en svår sak. Det sitter en tvåmannakommitté av år 1936 för rådpläggning om skogsallmänningar. Ett förslag lär förväntas till nästa riksdag från dem om statsanslag för något utjämnande

av den nämnda svårigheten. En liten dvärgagärning som liksom allt dylikt vankelmod nog rinner väsentligen ut i sanden.

Till detta kapitel hör även Norrlandskommitténs omstridda beskärning. De fyra konservativa ledamöterna Douglas, Feilitzen, Kinberg och Berlin beslöt till sist att låta i förbudslagen »ansenliga skogsområden få stå trävarurörelsen till buds». Därtill anslöt sig liberalerna Kronlund och Viklund. Då därtill lades de tre bolagsreservanterna Lindmans, Kempes och Claesons avslag å varje förbudslag, blev det stor majoritet i kommittén för de fyras undantag.

Detta motiverades så, att vid avvitrningen hade de skogsarealer, som hemman enligt författningarnas mening bort tilldelas, överskridits, i många fall allt för överdrivet. Med stöd av avvitrningsförfattningarna kom förbudet sålunda att omfatta ifråga om skogen, att under förbudet skulle inbegripas vad av hemmans avvitrningsjord borde betraktas såsom stödskog eller odlingsområde. I övrigt skulle den donerade kronoskogen fritt få köpas från hemmanen. Detta var en kompromiss, ett plåster och en tröst förmodligen åt första kammaren.

Av mig och Bromée i Billsta föreslogs då, att ett slikt köp åtminstone skulle hembjudas staten och kommunen med företrädesrätt för den senare att inom viss tid inlösa den sålda jorden för utnyttjande till kronopark eller sockenallmänning.

Från 1903 har jag väckt talrika skogsvårdsmotioner för skilda ändamål frånsett det stora komplexet skogsmotioner från 1907, väckta som ett komplement till frammarschen för det norrländska jordbruket. I allmänningsfrågan har därvid väckts följande motioner: 1914 (II: 211), 1915 (II: 7), 1919 (II: 81) och 1920 (II: 141), om revision av författningarna rörande häradssällmänningar och allmänningsskogar: 1926 (II: 248), 1927 (II: 163), 1932 (I: 274).

I Norge har angelägenheten att bereda varje socken såvitt möjligt en skogsallmänning föranlett för åtskillig tid sedan ett storvulet framträdande av norska statsmakten.

Den fjärde förskingringen av kronojord.

Grundproblemet i jordfrågan har i alla tider hos oss som annorstädes gällt jordens fördelning. Och i första hand: Bör själva jorden tillhöra stat och kommun eller enskilde? Bör det allmänna avhända sig jord till de enskilde med äganderätt eller upplåta den med besittningsrätt? Den senare även kallad åborätt eller tryggad besittningsrätt.

Den gamla åborätten minskade i anseende genom godtycket från statens uppsiktsmän. Ledamoten i lagutskottet vid sekelskiftet Nils Nilsson i Skärhus, en trygg och resonabel hemmansägare från Skåne, råkade i uppror inom utskottet, då han skildrade sina förfäders strider på deras åbohemman mot dessa övermän.

Nyttjanderätt till jord blev alltmer förhatlig i folkmeningen även till följd av den rättslöshet, varmed bolag och enskilda jordägare så ofta miss-handlade sina nyttjanderättshavare och åbor. Slutligen kom frihandelsvetenskap och gjorde slag i saken. Samhället borde ej äga fast egendom, lärde Adam Smith av erfarenhet i bästa avsikt. Den utnyttjades effektivt endast av den enskilde, som därför borde få »den fulla äganderätten». Låt vara att de tillika begåvades med den fulla hänsynslösheten i dess utövande.

Ur dessa bevekelsegrunder har i vår generation uppstått, vad man skulle kunna kalla *den fjärde förskingringen av statens jordegendom*. Den första var till prästerskapet, den andra till adeln och den tredje till den norrländska storindustrin, enskilda skogsspekulanter samt även till norrländska bönder och nybygen över hövan och utan vakthållning om ändamålet.

Men hur det nu kommer sig, samhällets plikt att behålla sin jordegendom likaväl som den enskilde sin, dyker upp outsläcktligt. Av erfarenheterna blir man vis. Genom att stat och kommun behålla äganderätten till själva marken, betrygga de ändamålet med sin jordupplåtelse. Den framtida jordvärdestegringen genom samhällets företagsamhet och växt går då ej heller helt bort från sin upphovsman. För det tredje finner sig samhället såsom fortfarande ägare till själva jorden mera uppfordrat att skynda till hjälp för den som bygger, odlar och bor på marken, när naturkrafter och konjunkturen hota honom till liv eller egendom. Däri ligger ock en väg att något utjämna motsättningen mellan industri och jordbruk.

Genom norrlandsfrågans framflyttande fingo partierna en tankeställare. Även den gamla patriarkaliska konservatismen hade sina ögon skarpt fästade på problemet. Men i samma mån den sopades bort av den allmänna rösträtten, aktiekonservatismen och storindustrin, föll den moderna »högern» tämligen blint tillbaka på »den fulla äganderätten» i upplåtelsesättet.

Liberalerna åter, vilkas norrländska småbönder varit avantgardet i norrlandsfrågans genombrott, började som samlingsparti draga örnen åt sig inför kronojordens droppvis fortgående fjärde förskingring. Riksdagarna 1908 och 1910 bar det liberala samlingspartiet fram motioner om en »utredning», vilka nya former för upplåtelse av jord från stat eller kommun till enskilda voro särskilt ur social synpunkt påkallade och lämpliga. Staaff, som ej undertecknat norrlandsmotionen, gick i spetsen. Partiet behövde göra något i jordfrågan. Vankelmod i motiven var dock en borgen för ett misslyckande.

Efter åtskilliga om och men tillsattes *kronolägenhetskommissionen* år 1912. Den kom med sitt förslag först 1920. Långa år, under vilka vi fingo uppleva åtskilligt. Däribland kommissionens förslag 1916 om tillfälliga åtgärder, lagberedningens förslag 1909 om försäljning mot förköpsrätt och riksdagens förslag 1915 om försäljning mot återköpsrätt.

Sedan sålunda ytterligare utredningar av utredningar om utredningar ägt rum, kom slutligen år 1926 på riksdagens bord *lag om upplåtelse under äborätt av viss jord m. m.* Den var byggd på kronolägenhetskommissionens förslag, vilket i sin ordning var byggt på de båda liberala så kallade Staaff-motionerna av 1908 och 1910. Den sändes till första lagutskottet och ej till det övervägande industriella andra lagutskottet, dit jordfrågans lagvägar — irrationellt synes mig — numera gå. I riksdagen väcktes åtta motioner, delvis med många underskrifter, med yrkande om avslag å lagen eller mildringar i dess effektivitet. Av någon anledning motionerades ej av mig.

Lagutskottet tillstyrkte propositionen med »några mindre ändringar». Till sådana obetydligheter räknades allmänt, att lagen skulle vid varje upplåtelse gälla endast i tjugo år, efter vilken tid åbon ägde rätt att inlösa jordbruket med äganderätt. Fem reservanter yrkade avslag. Fyra av dem dock med hemställan till Kungl. Maj:t att — i samband med en begärd plan till styckning av därför lämpade kronoegendomar — undersöka, huruledes det kunde underlättas för obemedlade och mindre bemedlade personer att för bildande av jordbruksfastigheter under äganderätt förvärva kronojord utan att därvid någon köpeskillning omedelbart behövde erläggas.

Nu uppstod omfattande debatt i kamrarna. Det sparades ej på utvägar att komma till något saktmodigt resultat. Emot denna spridda skara kom

som ett hamrat stål »den fulla äganderättens» förlossande lösning med överståhållaren Hederstierna och Arvid Lindman såsom högsta befälhavare. »Jag vågar», slutade Lindman sitt anförande, »säga, att detta förslag kommer nog att antagas — det kommer att antagas såväl av det socialdemokratiska partiet som av det frisinnade partiet, vilka ju ha majoritet i denna kammare — men det vill jag säga, att svenska folkets psyke det begripa icke herrarna.»

I slik slutsats instämde jag på följande sätt i andra kammaren. Ett par gånger förut hade jag förmenat, att denna fråga om äganderätt eller besittningsrätt inte är någon principfråga. Det vore fullkomligt likgiltigt, vad upplåtelsen kallas, bara den blir bra. Det vore oklokt att kalla den för åborätt. Kalla den för en lag om *reformerad äganderätt*. Det hypnotiserar fördomarna. — Huvudbristerna i utskottets förslag voro tre liksom ock i regeringens. Man ville icke här vara med, liksom skett i fråga om tomträthen, att tillika skapa en *rätt till in-teckning i åborätten* som säkerhet för lån. Man föredrog ett långvarigt processande med egnahemsnämnderna om att få lån. En äventyrlig underlägsenhet således för åborätten, då denna reformerade äganderätt icke får tillräckliga kreditmedel likaväl som den gamla föräldrade äganderätten. — En föreslagen skrivelse om botemedel mot att vid äganderättsupplåtelse ändamålets bestånd äventyras kom som jästen efter brödet. Den lagen borde legat klar samtidigt. — För det tredje, vad vore för finess i att börja med besittning med rätt att efter 20 år få lösa jorden med äganderätt? Varför icke låta spekulanter få det senare genast, om de önska det? Och vad var det för mening med detta spel att låta allmänheten välja mellan två system, där olika partier efter sin åskådning kämpa om allmänhetens bevägenhet? — Det vore icke tillbörligt av vänsterpartierna att så låta locka sig i fällan. Talaren hade stått i strid med herrarna i 25 år för att de icke velat ge äganderätt åt sina arrendatorer eller skaffa nya jordbruk. Denna praktik stred ju mot läran.

Jag yrkade sålunda bifall till propositionen. Därmed skulle räddats det fundamentalaste, en permanent åborätt i stället för en tjuguarig. Kreditfrågan och övriga svåra brister fingo avhjälpas efteråt. Ingen annan i riksdagen yrkade bifall, låt vara provisoriskt, till regeringens förslag.

Vad har nu inträffat? *Åborätt enligt 1926 års lag har under långa tider sökts endast av en enda spekulant. Tre åbor ha ock tillkommit på fröken Tamms egendom i Södermanland på grund av en hennes donation.* Men fortfarande »gäller» denna lag. Den återgives fortfarande med sitt stora utrymme i fyra kapitel och stor stil såsom en huvudförfattning i lagböckerna. Och dock är den trots de gigantiska och kostbara utredningarna blott en lagruin. Den har till skillnad från andra lagruiner varit det ända från sin begynnelse.

Hur länge skall ett sådant spöke få stå kvar i lagböckerna och låtsas som om den täckte en levande verklighet? Bör ej detta skelett fullkomnas med kött och blod eller ock upphöra med sin uteslutande verksamhet att belasta lagböckerna med tryckningskostnader?

Staten samlade i gamla tider jordegendomar i egen regi. Var detta ett misstag? Eller befanns det vara en styrka för en stat att förfoga avsevärt över jord till alla individers gagn, till alla näringars fromma? Är det icke så fortfarande? Kamp råder framför allt mellan människorna och deras partier. Och jorden är yttersta källsprånget till makt och vinning.

Städer börja åter bevara sina donationsjordar. Stockholms stad förvärvar nya lantgods efter att ha förskingrat sina kronodonationer i jord, exempelvis hela Kungsholmen. Den behåller nu, varnad av erfarenheter, äganderätten till marken med fritt spelrum i övrigt enligt fastställda stadsplaner för

sund enskild företagsamhet. Den gör det med stöd av en utexperimenterad *tomträtt*, som efter trettio års partistrider nu omsider omhänas inom kommunalförvaltningen som *en reformerad äganderätt*.

Tills vidare åtminstone. Man kan ej vara säker för att ej en ny svallvåg i hägn av många slags krig, skendemokrati, brutal diktatur eller annat vilseående framdeles liksom i svunna tider åter sköljer bort den samhälleliga makt över jorden, som på »lidandets väg» då och då uppnåtts under synvinkeln av det allmänna bästa.

Kvasivetenskapliga förvillelser, halva sanningar, hela osanningar, förbi-seenden, misstag — med ett ord vår obegåvning, en skänk av naturlagar, skall den kanske i evighet förbli att vara vår enda samfälliga egendom?

»Staten är den ypperste skogsägaren». Expropriationsrätt.

En huvudsaklig insats i skogsvården är oavlåtligt *statsförvärv av skogsmark*. Därvid får ej heller sparas på miljonerna. Därmed kommer nämligen statens uthålliga skogsskötsel den inköpta enskilda skogen till del med alla förmåner, som följa av en sådan omtanke.

Skogslagskommittén av 1899 (F. von Essen, Hugo Tamm, Bernhard Martin, A. Asker, C. M. Sjögren, Chr. Rappe och Olof Jonsson i Hof) bestod sig enhälligt med det allmänna uttalandet, »att man ej kan vänta några tillfredsställande resultat av den privata skogshushållningen, varemot staten enligt alla länders erfarenhet vore den yppersta skogsägaren».

Siaren och bestraffaren Professor C. A. Agardh i Lund erinrade i mediet av 1800-talet, hurusom egennyttan och utländska för Sverige ej tillämpliga teorier (Adam Smith) *överändakastade den urgamla i Norden inhemska statskonsten*. Man utdelade ofantliga skogssträckor, som tillhörde staten, åt de enskilda med rätt att även få förstöra dessa. Följden började alltmer fruktansvärt träda i dagen. *Man måste därför gå till orsakerna till det nuvarande tillståndet*. Olyckan kom ifrån avhändandet av kronans skogar. Konung Karl XI, sade Agardh, skulle helt enkelt gjort en reduktion och återtagit dem. Men detta går ej an i våra tider. Det finns då tydligen ej annat medel, slutade Agardh, än att avvärja den hotande faran, med att staten återköper de skogar ruinerade, som den bortskänkt i fullt bestånd och värda miljoner. Tertium non datur. Det blir hårt, det blir dyrt. Men alla dårskaper måste bära sitt straff.

Av dessa bevekelsegrunder har av mig och kanske även andra i riksdagen påkallats en *expropriationsrätt för statsförvärv av skogsmark*, särskilt givetvis vanvårdad skog och framför allt kalmarker.

Statsförvärv av skog pågå sedan gammalt i avsevärd omfattning. Men det sker förmodligen mest slumpvis. Den bör nu ytterligare påskyndas, innan växande knapphet på virke alltmer höjer priset på skogsmark. Men *förvärvet måste väl nu ock organiseras*, så att de komma i möjligaste mån alla landsdelar till godo. Det gäller ju att bereda arbetsförtjänst, husbehovsvirke och råvaror åt industrin i en sådan vid omfattning.

Därför hemställas, att *statsförvärv av enskild skog även systematiskt organiseras i förenämnda syfte*.

Utskottets betänkande.

Mot utskottets recit vill jag endast erinra, att den ej undgått här och där att vara ofullständig även i det fundamentala, vilket dock bör vara förlåtligt.

Däremot måste av motionären betonas, att återgivandet av jordbruksutskottets utlåtande börjar (sid. 2) med ett sydsvenskt förklenande omdöme om norrländska jordbrukets mindervärdighet. Jorden är lika fruktbar där som i det övriga Sverige i stort sett, men midsommarljuset mognar på åkrar, ängar och i fjälldalar en växtlighet, som saknar motstycke i de sydligare delarna i Sverige. Enligt statistik produceras den högsta avkastningen i landet på åkrarna i Dalarna. Och i Karesuando eller kanske det var Jukkasjärvi är skörden av rovor vida mer framstående än i de sydligare delarna av landet. Korn, råg, lin, potatis, ärter och gräs m. m. blomstra yppigt i våra nordliga landsändar.

Utskottet skriver för egen del välvilligt, »att *väsentliga delar av förevarande i många hänseenden betydelsefulla frågekomplex* redan äro eller kunna förväntas den närmaste tiden komma under närmare utredning och behandling». Så är icke förhållandet i vår tid. Åtskilligt kommer icke att röna någon behandling och det övervägande kommer enligt epokens psyke på maktställena att ängsligt och försiktigt undvika tingens grundproblem. Det bör härvid även anmärkas att »nya utredningar» med sådana begränsade syften äro överflödiga, om i stället någon gång den statistik och annan utredning, som framlagts av de tre jordkommissionerna för att träffa kärnpunkter omsider utnyttjas kostnadsfritt utan att läggas undan.

En annan ljuspunkt än den förenämnda kursiverade i utlåtandet är likaledes uttalandet: »*Givetvis komma de av motionären anförda synpunkterna att tagas under övervägande.*» En optimist skulle knappast våga uttala sig för att så kommer att ske ens »i lyckligaste fall». Och underlåtenhet att följa utskottets särdeles uppmuntrande utlåtande i motiven kommer att förmärkas av att utskottet icke tillåtits att framföra detta förord även i form av en skrivelse. En medlem av utskottet betonade dock starkt, att det sagda var en allvarlig uppfordran till vederbörande från utskottets sida. Och däremot framfördes ingen gensaga i utskottet. Motionären svarade, att han i fortsättningarna skulle tacksamt och ivrigt plöja med denna utskottets kalv, som den förenämnda utskottsmedlemmen framfört dansande inför utskottets åsyn.

Yrkanden.

Utskottet sätter sin förväntan främst på riksdagens skrivelse i år om en jordkommission, som skall inkomma med förslag till norrländska näringslivets främjande i hela dess vidd. Motionerna i ämnet äro uppriktiga med en skugga dock tillika av valrörelse i årets riksdagsval såsom underskriven endast av medlemmar i högerpartiet. Det varmed hjärtat är fullt, därom

talar munnen, säger ett ordspråk. I motionerna beröras många behjärtansvärda saker. Men knappast ett ord om de »frågekomplex», med vilka förevarande motion sysselsätter sig.

Det må sålunda förlåtas motionären, att han av nitälskan för och oavslåtliga inlevelser i grundproblemen framför utskottets förhoppningar även i form av yrkanden och därför hemställer,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om ett samvetsgrant övervägande, med begagnande främst av redan tillgängligt utredningsmaterial,

A) att vid *komplettering av ofullständiga jordbruk i Norrland, Dalarna och Värmland* uppmärksamheten främst riktas på de genom 1896 års ägostyckningslag avsiktligt tillkomna ofullständiga jordbruken, vilka finnas förtecknade i lantmäterihandlingarna;

att därvid *kompletteringen sker med jord från den fastigheten, varifrån det ofullständiga jordbruket utbrutits*, varvid även överväges, i vad mån dessa jordbruk av staten böra »återvinnas till allmogen» kostnadsfritt eller mot reducerad gottgörelse vid disponerandet för sitt ändamål;

B) att därvid gammal avvittrad kronojord skäligen utnyttjas även för *skapande av nya jordbruk*;

C) att omsider en universell *frigörelse av jordbruksarrenden under industribolag och större gods* planeras givetvis med skäligen undantag;

D) att omsider *uthållig skogsvård* för skogskapitalets bevarande, tillämpad på de allmänna skogarna, *lagstadgas även för större enskilda skogar*;

E) att *expropriationsrätt* införes för *statsförvärv av skogsmark* i den allmänna välfärdens intresse och särskilt av kalmarker, vanvårdad skog, och rimligtvis erforderliga delar av de i Norrland, Dalarna och Värmland plundrade gamla statsskogarna;

F) att en allsidig organisation inriktas på tillskapande i tidernas längd av *kommunala skogsallmänningar* inom riket;

G) att den pågående *fjärde förskingringen av kronojord* med försäljningar väsentligen avbrytes och utbytes i stället mot upplåtelse med *finansierad åborätt*, även i övrigt utformad efter förebild av *tomträthen* sådan den grundlagts i huvudstaden;

H) att den utlovade men åter uppskjutna *expropriationslagstiftningen* tager manlig och uppriktig *hänsyn främst till de ändamål, den bör tjäna* och således även för ovan nämnda ändamål.

Innehållsförteckning.

	Sid.
I. Yrkanden i motionen	1
II. Historik	2
III. Utskottets motivering	10
IV. Utskottets hemställan	11
V. Reservation	12
Lagvägarnas problem och landvinningar	12
En vädjan från sekelskiftet	14
Komplettering av ofullständiga jordbruk med tilläggsjord	15
De ofullständiga jordbrukens historia, särskilt i Norrland, Värmland och Dalarna	16
Reduktion med eller utan ersättning för komplettering från stamhem- manet av förenämnda ofullständiga jordbruk, uppkomna genom 1896 års ägostyckningslag	18
Skapandet av nya självförsörjande jordbruk	21
Frigörelse av arrendatorer under industribolag och gods	22
Uthållig skogsvård för skogskapitalets bevarande, tillämpad på de all- männa skogarna, lagstadgas även på större enskilda skogar	23
Skogsallmänningar och särskilt kommunalskogar, en ryggrad i skogs- vården	25
Den fjärde förskingringen av kronojord	26
»Staten är den ypperste skogsägaren». Expropriationsrätt	29
Utskottets betänkande	30
Yrkanden	30